

HOOLDUSÕPE

1. ÕPPE- JA KASVATUSEESMÄRGID

1.1. Hooldusõppe põhiülesanne on sügava ja raske intellektipuudega lapsel olemasolevate funktsioonide ja oskuste säilitamine ja arendamine, et tagada harjumuspärases keskkonnas tema potentsiaalile vastav järjest iseseisvam toimimine.

1.2. Arendamise eesmärk on aidata kujuneda kodanikul, kes vastavalt oma arengutasemele õpib tajuma oma keha, märkab ja oskab õpitud moel märku anda oma põhivajadustest ja soovidest ning oskab oma võimete piires neid kas iseseisvalt või abiga rahuldada; omandab ja oskab kasutada verbaalseid, mitteverbaalseid ja/või alternatiivseid kommunikatsioonivahendeid oma võimete piires.

2. ÕPPE- JA ARENDUSTEGEVUSE PÕHIMÕTTED

2.1. Arendamine ja õpetamine on ühtne eesmärgistatud protsess. Hooldusõppe korralduses ja õppesisu valikul lähtutakse iga õpilase arengutasemest ja potentsiaalsetest võimetest toimida järjest iseseisvamalt. Õigus õppida realiseeritakse käesoleva lisa põhjal koostatud individuaalse õppekava alusel.

2.2. Lähtutakse humanistliku abistamise põhimõtetest. Tähelepanu suunatakse iga lapse individuaalse eripära arvestamisele, sallivusele, teistele ja endale ohtlikust käitumisest hoidumisele.

2.3. Hooldusõpe taotleb õpilase puuduliku arengu korvamist valdkondade kaupa, arvestades õpilase individuaalset arengupotentsiaali. Arengupuute osaliseks vähendamiseks rakendatakse pedagoogiliste vahendite spetsiifilist süsteemi. Õppe- ja arendustegevuse käigus arendatakse ja/või kujundatakse puuduvaid ja/või lokaalsetest anatoomilistest kahjustustest sõltuvaid spetsiifilisi funktsionaalsüsteeme.

2.4. Õppeülesanded valitakse potentsiaalset arenguvalda arvestades: need sooritatakse vajaliku abiga, valdavalt koostegevuses. Praktilise tegevuse kaudu arendatakse lapse mootorikat, eneseteenindamise oskusi, elementaarset tunnetustegevust ja suhtlemist, kujundatakse hoiakuid. Individuaalsete õppekavade koostamisel arvestatakse ka isiklike rehabilitatsiooniplaane.

2.5. Arendamise ja õpetamise suunitlus on võimalikult iseseisev eneseteenindamine. Arendatakse orienteerumisoskust lähimas ümbruses, mootorikat, sensomotoorseid oskusi ning elementaarset suhtlemist, sh võimaluse korral kõnet.

2.6. Hooldusõpe suunab õpilast omandama eneseteeninduse elementaarseid oskusi, elus toimetuleku oskusi ning võimetekohast käitumist lähimas ümbruses ja sotsiaalses keskkonnas. Oluline on tegevuste harjutamine potentsiaalse arenguvalla piirides, abi võimalikult täpne reguleerimine. Oluline on harjutamine tuttavas keskkonnas, pedagoogide ja lastevanemate kooskõlastatud tegevuses.

2.7. Kooli õppekava rakendamisel ja arendamisel arvestatakse konkreetse kooli ja klassi õpilastega. Tähtis on koostöö eripedagoogiga, õpetajatega, lapsevanematega, kutseõppe korraldajatega, valla või linna esindajatega ning vajaduse korral spetsialistidega koolis ja/või väljastpoolt kooli.

2.8. Hooldusõppes toimub õpetamine tegevusvaldkondade kaupa ja toetub õpilase senso-motoorsele arengule (taju ja liigutuste seos). Harjutamine toimub minimaalsete tegevussammude / osaoskuste kaupa, omandatud osaoskusi rakendatakse ahelana. Õppimine toimub realses lähimas keskkonnas. Praktilise tegevuse baasil areneb suhtlemine ja kujunevad harjumused.

Õpilased võtavad koostegEVuses võimetekohaselt osa oma tegevuse jaoks vajalike vahendite valikust ja suudavad neid vähevarieeravas situatsioonis kasutada.

2.9. Õppe- ja arendusprotsessi käigus õpivad õpilased oma võimete ulatuses:

- 1) tunnetama (ära tundma) ümbritsevat keskkonda ja tuttavas olukorras harjumuspäraselt käituma;
- 2) märku andma oma vajadustest ja väljendama vähesel määral oma tundeid ümbritseva suhtes, eelistama positiivseid emotsioone;
- 3) omandama lihtsaid oskusi või osaoskuste ahelaid tuttavas situatsioonis ja keskkonnas pideva korduva tegutsemise ja harjutamise tulemusel;
- 4) sooritama omandatud toiminguid koostegEVuses täiskasvanuga, positiivselt suhtuma abistaja tegevusse (suunamine, füüsiline abi);
- 5) tegutsema koos juhendajaga, osalema toimingute sooritamisel vastavalt oma sensomotoorsele arengule;
- 6) sooritama praktilisi valikuid vähevarieeruvates olukordades.

3. ÕPPE JA KASVATUSE RÕHUASETUSED NING TAOTLETAVAD PÄDEVUSED

3.1. Õppe ja kasvatuse rõhuasetused I arengutasemel

3.1.1. Esimesel arengutasemel orienteerub õpilane ümbritsevas ja iseendas aistingute tasandil. Eesmärk on arendada tunnetust eri meeltega, luua eeldused geštalttaju kujunemiseks.

3.1.1.1. Tähelepanu. Pilkkontakti saavutamine, lühiajaline hoidmine ja suunamine. Tähelepanu hoidmiseks vajaliku kehaasendi säilitamine või võimetekohane muutmine. Võimaluse korral oma käeliigutuste jälgimine.

Tähelepanu lühiajaline hoidmine žestide ja/või sõnaga, pilgu hoidmine ja vähene säilitamine objektide liigutamisel või paigutuse muutmisel.

Tähelepanu säilitamise kestuse pikendamine – lapse jaoks märgatavate stiimulite esitamine koos positiivse kinnitusega. Tähelepanu ümberlülitamine stiimuleid asendades.

3.1.1.2. Aistingud ja taju. Üksikute tunnuste suunatud märkamine: ere valgus, liikuv objekt, heli, müra, objekti pind (temperatuur, sile/krobeline jne). Oma keha puutetundlikkuse arendamine.

3.1.1.3. Mälu. Mõne läheduses oleva tuttava objekti äratundmine 1–2 tunnuse alusel.

3.1.1.4. Mõtlemine. Elementaarne kaemuslik-praktiline mõtlemine: manipuleerimine esemetega, võimetekohane tegutsemine tuttava abivahendiga.

3.1.1.5. Motoorika. Tunnetusprotsesside ja tegevuse eelduseks on mootorika areng: passiivsed liigutused koostegEVuses ja imiteerimise järgi, esemete haaramine, hoidmine ja lahtilaskmine, omandatud liigutusstereotüüpide mitmekesistamine. Objektide jälgimine, liigutuste suuna, amplituudi, rütmi ja tempo muutmine.

Elementaarse tunnetustegevuse aktiveerimine liigutuste abil.

3.1.2. Õpetuse põhitaotluseks on elementaarsete liigutuste ja toimingute sooritamise abiga, koostegevuses, mõne liigutuse sooritamise imiteerides või iseseisvalt; sihipäraste liigutuste sooritamise füüsilise abiga ja stereotüüpsete liigutuste mitmekesistamine. Tuttavas situatsioonis pedagoogi intonatsioonile, mõnele sõnale või žestile reageerimine. Õpilaste emotsionaalsete seisundite diferentseerimine kohese tagasiside abil.

3.1.3. Esimesel arenguastmel on rõhuasetus õpilase kaasamisel enesetunnetusele aistingute tasandil, kontakti loomisel ja saavutamisel.

3.1.4. Häälelisele aktiivsusele, häälitsemisele ergutamine, hääle tekke stimuleerimine. Sõna tajumine signaali rollis (pidev kordamine) ja sümbolina (sõna ja eseme koosesitus). Suhtlemisvahendite õpetamisel arvestatakse õpilaste füüsilist seisundit ja vaimset arengut.

3.1.5. Õppetegevuse sisu ja vorm on tihedalt seotud reaalse situatsiooniga, millest sõltuvalt arendatakse võimalikult kõiki eri valdkondade tegevusi.

3.1.6. Laste füüsiline areng ja vaimsed võimed on oluliselt erinevad. Seetõttu varieeritakse tegevusi, abivahendeid, abi osutamist ja oskuse omandamiseks kuluvat aega iga õpilase individuaalseid võimeid ja iseärasusi arvesse võttes.

3.1.7. Positiivsete elamuste esilekutsumine minimaalsete edusammude eest (füüsiline kontakt, naeratus, toon). Positiivse emotsiooni kestuse pikendamine. Õpilastele meeldiva elu- ja õpikeskkonna loomine.

3.1.8. Oluline on õpetada õpilasi oma põhivajadustest märku andma.

3.2. Taotletavad pädevused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) märkab läheduses olevaid objekte; tunneb ära temaga tegelevad inimesed;
- 2) tajub lähimbruses asetsevaid objekte (sh erisugusel taustal);
- 3) sooritab stereotüüpseid liigutusi ja tegevusakte koostegevuses ja imiteerimise teel;
- 4) hoiab kättepandud esemeid; haarab esemeid, (ühe/kahe käega), manipuleerib nendega ja laseb käest lahti;
- 5) tunneb enamasti ära tuttavad žestid;
- 6) reageerib kontaktile (häälel, puudutus, sõna) liigutuste, žestide ja häälitustega, otsib mõnikord kontakti;
- 7) annab märku mõnest oma põhivajadusest;
- 8) suudab suunatult säilitada tähelepanu (rohkem kui 2 sek);
- 9) stereotüüpsetes situatsioonides märkab talle suunatud kontaktipüüdlust, reageerib adekvaatselt intonatsioonile, žestidele ja mõnele tuttavale sõnale;
- 10) sooritab mõnda eneseteeninduseks vajalikku liigutust füüsilise abiga.

3.3. Õppe ja kasvatus rõhuasetused II arengutasemel

3.3.1. II arengutasemel on õpilaste juhtivaks tunnetustegevuseks kohanemine ümbritsevaga ge stalttajule toetudes ja oma keha seisundi tajumine.

3.3.1.1. Tähelepanu. Elementaarse valikulisuse kujundamine koostegevuses.

Tähelepanu suunamine ja hoidmine žestide ja sõnaga, objektide jälgimine nende liigutamisel või paigutuse muutmisel.

3.3.1.2. Taju. Objekti ja tunnuste suunatud tajumine eri meeltega äratundmiseks (kuju, värvus, suurus; heli, müra, temperatuur, pinnaomadused), esemetega manipuleerimine, sh koostegevuses vastavalt nende funktsioonile.

3.3.1.3. Mälu. Objekti äratundmine mingil taustal 2–3 hulgast (suunamine näidise, sõna, žestiga). Sama funktsiooniga, kuid 1–2 tunnuse poolest erinevate objektide äratundmine.

3.3.1.4. Mõtlemine. Elementaarne kaemuslik-praktiline mõtlemine. Objekti ja abivahendi valimine 2–3 objekti hulgast koostegevuses, mõne tuttava objekti valimine koostegevuses, eeskuju ja/või korralduse alusel. Valik erinevate tunnustega objektide hulgast. Tegevusvahendi kasutamine stereotüüpsetes ja vähevarieeruvates tingimustes.

3.3.1.5. Motoorika. Liigutuste sooritamine eeskuju järgi, vajaduse korral koosliigutused, žestide ja sõnaga suunatud liigutused. Liikumine ruumis, silma- ja käeliigutuste seostamine. Kahe või enama eri liigutuse korduv sooritamine (järjestikune, samaaegne). Elementaarse tunnetustegevuse aktiveerimine liigutuste abil.

3.3.2. II arengutaseme põhitaotlus on õpitud lihtsate toimingute sooritamine stereotüüpses situatsioonis, mõne abivahendi kasutamine suunatult. Mõne omandatud stereotüüpse liigutusliku toimingu sooritamine variatiivsetes tingimustes (abivahendid, keskkond). Adekvaatne reageerimine pedagoogi intonatsioonile, mõnele sõnale või žestile tuttavas situatsioonis.

3.3.3. II arengutasemel on rõhuasetus õpilase kaasamisel lihtsasse koostegevusse, enese-teenindusse, jõukohaste osatoimingute/operatsioonide sooritamine abiga, mõnede sooritamine iseseisvalt.

3.3.4. Ühesõnalise korralduse, lihtsa situatiivse kõne mõistmine (lausung kuni 3 sõna), sõna/lausungi mõistmine tegevuses koos žesti/osutamisega.

Alternatiivsete, tuttavate suhtlemisvahendite mõistmine. Aktiivsele suhtlemisele suunamine: oma vajadustest teatamine (sh soov kontakti astuda), vastamine pedagoogile; objektile või tegevusele osutamine vastavalt oma kõnearengu tasemele.

Suhtlemisvahendite õpetamisel arvestatakse õpilase füüsilist seisundit ja vaimset arengut.

3.3.5. Õppetegevuse sisu ja vorm on tihedalt seotud reaalse situatsiooniga. Arendatakse võimalikult kõiki eri valdkondade tegevusi. Kujundatavatest tegevustest lähtuvalt luuakse sobivaid õpikeskkondi.

3.3.6. Õpilaste füüsiline areng ja vaimsed võimed on oluliselt erinevad. Seetõttu varieeritakse tegevusi, abivahendeid, abi osutamist ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt iga õpilase individuaalseid võimeid ja iseärasusi arvesse võttes.

3.3.7. Positiivsete emotsioonide toetamine ning hoidmine toimingute/operatsioonide sooritamise ajal ja järel. Negatiivsete emotsioonide pärssimine, rahulikumale käitumisele positiivse hinnangu andmine.

3.3.8. Oluline on õpetada õpilasi oma põhivajadustest märku andma, motiveerida iseseisvalt tegutsema, toetades iseseisvat tegutsemist võimalikult täpselt reguleeritud abiga.

3.4. Taotletavad pädevused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) märkab ja tunneb ära 2–3 objekti hulgast mõne tuttava objekti;
- 2) tajub objekte eri meeltega, märkab 2–3 eristavat tunnust;

- 3) sooritab varieeruvates situatsioonides stereotüüpseid liigutusi ja tegevusakte koostegevuses ja imiteerimise teel, suudab seostada silma- ja käeliigutusi (vajaduse korral suunatult);
- 4) kasutab tuttavat tegevusvahendit stereotüüpsetes ja vähevarieeruvates tingimustes;
- 5) reageerib enamasti adekvaatselt suhtlemises kasutatavatele tuttavatele vahenditele (žestid, sõnad, pildid jne);
- 6) reageerib alternatiivsetele suhtlemisvahenditele või lihtsale situatiivsele kõnele võimetekohaselt;
- 7) annab oma vajadustest (sh soovist kontakti astuda) arusaadavate keeleliste ja/või alternatiivsete vahenditega märku;
- 8) suudab koostegevuses valikuliselt tähelepanu suunata;
- 9) reageerib adekvaatselt intonatsioonile, žestidele ja mõnele tuttavale sõnale/lausungile tegevussituatsioonides;
- 10) osaleb eneseteeninduses, sooritab mõningaid jõukohaseid operatsioone/osatoiminguid iseseisvalt.

3.5. Õppe ja kasvatus e rõhuasetused III arengutasemel

3.5.1. III arengutasemel hakkab õpilastel vähesel määral kujunema analüütiline taj u, põimudes mälukujutlustega.

3.5.1.1. Tähelepanu. Võimalikult iseseisev tähelepanu suunamine ja säilitamine oma praktilises tegevuses. Tähelepanu ümberlülitamine ühelt stiimulilt teisele.

3.5.1.2. Taju. Objekti ja toimingute geštalt- ja analüütiline taju (objektid eri asendis, eri taustal, tegevus eri asendis ja kohta muutes); nägemistaju välja laiendamine.

3.5.1.3. Mälu. Tuttavate objektide ja samade toimingute äratundmine igapäevastes varieeruvates tingimustes: paigutus ruumis, erinev taust, mõneti erisuguste tunnustega / erisuguste funktsioonidega objektid. Harjumustele toetuvate toimingute sooritamine koostegevuses või iseseisvalt (protseduurimälu).

3.5.1.4. Mõtlemine. Elementaarne kaemuslik-praktiline mõtlemine lõimunult mälukujutlustega. Objekti ja abivahendi valik 2–3 objekti hulgast eeskuj u ja korralduse (sh žesti) ja mälu abil. Valik oluliselt erinevate ja vähe erinevate tunnustega objektide hulgast. Tegevusvahendi kasutamine varieeruvates tingimustes.

3.5.1.5. Motoorika. Liigutuste elementaare koordineerimine, liikumine ruumis, stereotüüpsete liigutusahelate sooritamine, liigutusrütmi muutmine, käe ja sõrmede liigutuste täpsuse harjutamine. Elementaarse tunnetustegevuse aktiveerimine liigutuste abil.

3.5.2. III arengutaseme põhitaotlus on omandatud praktilise toimingu ahela sooritamine variatiivsetes tingimustes (sama abivahend erinevas funktsioonis, erisugused vahendid samas funktsioonis, keskkond). Tegutsemisele ärgitatakse vajaduse korral lihtkorralduse, žesti, stimuleeriva kaasliigutuse, alustatud koostegevuse, piktogrammi vm alternatiivse kommunikatsioonivahendi abil.

3.5.3. III arengutasemel on rõhuasetus II arengutasemel omandatud oskuste täiustamisel ja uute, võimetekohaste osaoskuste/oskuste õpetamisel, õpilase kaasamisel eneseteenindusse: harjumuspäraste osatoimingute/operatsioonide seostamine toimingute ahelaks, osatoimingute iseseisva sooritamise osakaalu suurendamine, mõne omandatud toimingu iseseisev sooritamine.

3.5.4. Elementaarne suhtlemine: situatiivsete repliikide (verbaalsed, alternatiivsed) mõistmine ja neile vastamine. Oma tegevuse ja vajaduste elementaarne sõnastamine / alternatiivsete vahenditega väljendamine.

Korralduste mõistmine ja täitmine oma kogemuste piires. Suhtlemisvahendite õpetamisel arvestatakse õpilase füüsilist seisundit ja vaimset arengut.

3.5.5. Õppetegevuse sisu ja vorm on tihedalt seotud reaalse situatsiooni ja sobiva õpikeskkonnaga. Arendatakse võimalikult kõiki eri valdkondade tegevusi. Kujundatavatest tegevustest lähtuvalt luuakse varieeruv igapäevaelu arvestav õpikeskkond.

3.5.6. Õpilaste füüsiline areng ja vaimsed võimed on oluliselt erinevad. Seetõttu varieeritakse tegevusi, õpituatsioone, abivahendeid, suhtlemisvahendeid, abi osutamist ja oskuse omandamiseks kuluvat aega vastavalt iga õpilase individuaalseid võimeid ja iseärasusi arvesse võttes.

3.5.7. Emotsioonide minimaalne intellektualiseerimine, sh negatiivsete emotsioonide pärssimine, positiivse hinnangu andmine oodatud käitumisele ja osatoimingute ahela oodatud tulemusele. Õpilase positiivne toetamine variatiivsetes situatsioonides, õpilasele mõistetavate piirangute rakendamine: intonatsioon, EI-hinnang, kontakti vähendamine.

3.5.8. Oluline on õpetada õpilasi oma põhivajadustest mõistetavalt (verbaalsete või alternatiivsete vahenditega) märku andma.

3.6. III arengutasemel taotletavad pädevused

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) märkab ja tunneb oma kogemustele toetudes ära objekti selle funktsiooni järgi (sh varieeruvates tingimustes);
- 2) tajub objekte eri meeltega, märkab eristavaid tunnuseid;
- 3) koordineerib (vajaduse korral abiga) sõltuvalt tegevusest oma liigutusi ja liikumist ruumis;
- 4) kasutab tuttavat tegevusvahendit varieeruvates tingimustes;
- 5) reageerib adekvaatselt lähtuvalt situatsioonist suhtlemises kasutatavatele tuttavatele vahenditele (sh varieeruvates olukordades);
- 6) mõistab situatiivseid repliike ja vastab neile oma kogemuste ja suhtlemisvahendite valdamise (sh kõne arengu) taseme piires;
- 7) teatab arusaadavalt oma vajadustest (sh soovist kontakti astuda) keelelisi ja/või alternatiivseid vahendeid kasutades;
- 8) säilitab tähelepanu harjumuspärases tegevuses (mõnest osatoimingust koosnev ahel);
- 9) reageerib ja vastab adekvaatselt arusaadavatele korraldustele;
- 10) sooritab eneseteeninduseks vajalikke toiminguid omandatud oskuste piires iseseisvalt.

4. ÕPPEKORRALDUS

4.1. Õppe ja kasvatus korraldus määratakse kooli õppekavas, lähtudes käesolevas määruses sätestatud nõuetest ja ülesannetest.

4.2. Õpetus jaguneb tegevusvaldkondadeks, mis realiseeritakse praktiliste tegevuste käigus.

4.3. Hooldusõppe puhul lähtutakse iga õpilase arengutasemest ja õppekavas fikseeritud tegevusvaldkondadest kolmel tasandil. Iga õpilasele koostatakse individuaalne õppekava. Õppe- ja arendustegevus planeeritakse tegevusvaldkonniti. Kogu õpe võib toimuda üleminekuga ühelt arengutasemelt teisele või ainult ühe arengutaseme piires.

4.4. Õppetegevus korraldatakse üldjuhul õpperühmadena, kus arvestatakse iga lapse arengutaset ja individuaalsust ning kus on tagatud individuaalne lähenemine. Õppetööd rühmas viivad läbi õpetaja (eripedagoog) ja abiõpetaja(d).

4.5. Hooldusõppes on nädalakoormus kõigil kolmel arengutasandil maksimaalselt 20 tundi.

4.6. Lapsevanema poolt hiljemalt 9. klassi esimesel poolaastal esitatud põhjendatud taotluse alusel võib õppenõukogu otsusega pikendada õpilase õppeaega kahe õppeaasta võrra kuni 20 nädalatunni ulatuses igal õppeaastal. Täiendavate õppeaastate kohustuslike ja valikainete kohta koostatakse jätkuvalt õpilasele individuaalne õppekava.

5. HINDAMINE

5.1. Õppimise potentsiaalne edukus sõltub hooldusõppel oleva õpilase intellektipuude sügavusest ja lokaalsete anatoomiliste kahjustuste esinemisest, reaalne edukus on seotud tema individuaalseid iseärasusi arvestava õpikeskkonnaga. Õpilasel peab olema võimalus saada kohe konkreetne positiivne hinnang jõukohases tegevuses osalemise kohta.

5.2. Pädevuste saavutatud taset hinnatakse kahel viisil:

- 1) toimingu sooritamisega kaasnev või sellele vahetult järgnev emotsionaalne hinnang, mille põhi-eesmärk on motiveerida õpilast osalema tegevuses ja täitma jõukohaseid lihtsaid ülesandeid;
- 2) suuline või kirjalik hinnang õpilasega tegutsevate täiskasvanute jaoks.

5.3. Hinnang antakse iga õpilase tegevusele ja õpitulemustele lähtuvalt individuaalse õppekava nõuetest ning õpilase tööle, arvestades tema võimeid.

5.4. Õpilase arengut hinnatakse hinnangutega „tuleb toime“, „tuleb toime abiga“ ja „ei tule toime“.

Hinnangut „tuleb toime“ võib täpsustada hinnangutega „tuleb hästi toime“, „tuleb rahuldavalt toime“ või muul viisil.

Hinnangut „tuleb toime abiga“ võib täpsustada hinnangutega „tuleb toime sõnalise abiga“, „tuleb toime näidise või eeskuju järgi“, „tuleb toime koostegevuses“, „tuleb toime füüsilise abiga“ või muul viisil.

Hinnang „ei tule toime“ viitab vajadusele muuta individuaalset õppekava ning seda ei kasutata kokkuvõtval hindamisel.

5.5. Pedagoog eesmärgistab iga õpilase potentsiaalsesse arenguvalda kuuluvad ülesanded individuaalses õppekavas ja teeb lapse arengu kohta märkmeid. Vajaduse korral korrigeeritakse individuaalses õppekavas püstitatud ülesandeid õppeaasta jooksul.

6. TEGEVUSVALDKONNAD

6.1. Tegevusvaldkonnad I arengutasemel

6.1.1. MOTOORIKA

Üldmootorika. Hingamisliigutused. Üld-, näo- ja jäsemete massaažid, passiivsete liigutuste sooritamine.

Füüsiline kontakt ja kehatunnetus. Füüsilise kontaktiga harjumine. Füüsilisele kontaktile positiivselt reageerimine. Positiivne reageerimine kehaasendi muutmisele. Reageerimine ebamugavale

asendile. Oma käte ja jalgade jälgimine. Oma keharaskuse tunnetamine (pallil). Positiivne reageerimine veeprotseduuridele, vibroakustilisele voodile, vesivoodile.

Jäsemete liikuvus. Käe sirutamine õlaliigesest. Käe kõverdamine, sirutamine küünarliigesest. Randmeliigese kõverdamine, sirutamine. Jalgade kõverdamine, sirutamine.

Tasakaal. Lühiajaline abita seismine. Kõndimine abiga, abivahendiga. Oma keha tunnetamine teraapiapallil, kiigutamisel küljelt küljele.

Liikumine. Keeramine kõhult seljale, seljalt kõhule. Ühest kohast teise liikumine end veeretades. Liikumine selili, jalgadega lükates. Roomamine kõhuli ja põlvili. Liikumine käsuli, põlvili, istuli. Tõusmine toe najal põlvili, püsti. Istumine kohandatud (ratas)toolis. Istumine põrandal (iseseisvalt), toolil. Seismine seisulaua.

Peenmotoorika. Käte pandud eseme silinderhaardes hoidmine (kämblavõte), pealthaardes hoidmine. Eseme (sh lusika) haaramine silinderhaardes, pealthaardes. Käte pandud eseme lahtilaskmine.

Koordinatsioon. Silma ja käe koostöö. Käte pandud eseme hoidmine, lahtilaskmine. Eseme (sh palli) eemalelükkamine koostegevuses. Lusika suu juurde viimine abiga.

Kahe käe koostöö. Eseme haaramine kahe käega. Eseme toomine keha keskjoonele. Eseme hoidmine keskjoonel kahe käega. Eseme võtmine vasaku käega vasakult poolt ja üle keskjoone paremale viimine. Eseme võtmine parema käega paremalt poolt ja üle keskjoone vasakule viimine. Parema käega vasakult poolt võtmine ja üle keskjoone paremale viimine. Vasaku käega paremalt poolt võtmine ja üle keskjoone vasakule viimine.

Silma ja jala koostöö. Eseme endast eemale tõukamine jalaga: külili, selili, istuli asendis. Jalaliigutuste jälgimine.

6.1.2. SOTSIAALSED OSKUSED

Sotsiaalsed eeluskused. Täiskasvanu, teise lapse märkamine (vaatamine, puudutamine). Patsutus-/plaksutusliigutuste sooritamine koos täiskasvanuga.

Häälitsemine endale tähelepanu tõmbamiseks.

Silmside. Pilgu lühiajaline fikseerimine. Silmsideme säilitamine kolme sekundi jooksul.

Eneseteenindus.

Söömine/joomine. Söömine sondi abil. Reflektorsete imemisliigutuste (huuled, keel) pärssimine. Vedela toidu söömine (söötisel). Püreeritud toidu söömine (söötisel). Kahvliga peenestatud toidu söömine (söötisel).

Närimine-neelamine-hingamine järjestikuste suunatud ja koordineeritud liigutuste abiga. Närimine-hingamine-neelamine iseseisvalt söömise ajal toitu kurku tõmbamata.

Käte pandud lusika hoidmine. Lusika suu juurde viimine abiga. Joomine tassist abiga (tilaga vm tass).

Riietumine. Nõustumine riietamisega. Riietamisele kaasaaitamine. Mõne riietuseseme (peakatte, jalanõu) seljast (peast, jalast) võtmine.

Hügieen. Nõustumine ööpäevaringse mähkmete kasutamisega. Istumine WC-potil (toetatuna, iseseisvalt). Käte hoidmine veejoa all (suunava abiga). Nõustumine hügieenitoimingutega: näo ja käte pesemine, hammaste pesemine, nina pühkimine, pea kammimine. Iseseisvalt suu avamine hammaste pesemiseks.

Orienteerumine lähiümbruses. Igapäevases ümbruses enese turvaliselt tundmine. Esemete märkamine keskkonnas. Leppimine asukoha ja asendi muutmisega. Kohanemine uute tingimustega (ruumid, inimesed).

6.1.3. KOMMUNIKATSIION

Kommunikatsiooni eelduste kujunemine. Pilgu fikseerimine täiskasvanu näole, taustast eristuvale esemele. Ümbritsevas toimuva jälgimine pilguga. Reageerimine helidele, häälightsustele. Pea keeramine heliallika suunas.

Eneseväljendusele ärgitamine. Reageerimine häälele, intonatsioonile, emotsionaalsele miimikale, esemele kui signaalile.

Hääle esilekutsumine. Häälitsemine. Mõne oma põhivajaduse väljendamine häälightsusega.

Hetkeline emotsionaalne reaktsioon situatsioonile, sõnale, tuttavale häälele.

Meeldiva tegevuse jätkamiseks liigutuste kordamine või muul moel reageerimine. Nähes signaaleset (lusikas), mõistab järgnevat sündmust ja reageerib sellele mingil viisil. Kuuldes signaaleset, mõistab järgnevat sündmust (häälitseb).

6.1.4. KOGNITIIVSED OSKUSED

Eeltunnetuse kujundamine. Elementaarsete orienteerumisreaktsioonide esilekutsumine: pilgu suunamine, puudutamine ja kompimine (kätega, näoga, huultega), esemete panemine suhu, närimine, kopsimine, tõukamine.

Meelte stimuleerimine. Kompimismeel. Puudutamisele reageerimine (erinevad faktuurid). Puudutamise talumine. Esemete puudutamine koostegevuses. Kättepandud esemete hoidmine. Esemehaaramine ja hoidmine, käest kukutamine. Esemehaaramine enda juurde tõmbamine aluse abil, takistavatest teguritest vabaneda üritamine.

Haistmismeel. Eri intensiivsusega lõhnade nuusutamine, meeldivale/ebameeldivale lõhnale reageerimine.

Maitsemismeel. Eri maitsete tunnetamine koostegevuses (soolane, magus, hapu, kibe jne). Toidu maitse ja lõhna haistmine.

Nägemismeel. Pilgu fikseerimine ja hoidmine taustast eristuvale esemel. Näidatava eseme lühiaegne jälgimine pilguga. Vaateväljas oleva eseme lühiaegne vaatamine.

Kuulmismeel. Reageerimine helile. Pilgu/pea/keha pööramine heliallika suunas.

6.2. Taotletavad pädevused I arengutasemel

I arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) saavutab närimis-, neelamis- ja hingamisliigutuste koordinatsiooni;
- 2) sööb (söötmisel) peenestatud toitu;
- 3) joob (jootmisel) (tilaga) tassist;
- 4) laseb end riietada protestita;
- 5) püüab enda riietamisele kaasa aidata;
- 6) proovib mõnda riietuseset/peakatet seljast/peast ära võtta;
- 7) reageerib (mingil viisil) kontaktipüüdlustele;

- 8) huvitub kontaktist temaga iga päev tegeleva täiskasvanuga;
- 9) hoiab kättepandud eset;
- 10) kohaneb abivahenditega;
- 11) reageerib eri aistingutele;
- 12) talub füüsilist kontakti / puudutamist;
- 13) liigub talle omasel viisil;
- 14) istub toetatuna või iseseisvalt;
- 15) seisab seisulaual;
- 16) orienteerub tuttavas igapäevases keskkonnas;
- 17) annab märku mõnest oma põhivajadusest;
- 18) säilitab suunatult lühiajalise tähelepanu.

6.3. Tegevusvaldkonnad II arengutasemel

6.3.1. MOTOORIKA

Üldmootorika ja tasakaal. Individuaalsetele eeldustele vastav jäsemete liigutamine, liikumine. Käe keeramine randmest: eseme väljakallamine (nõust, karbist), toidu võtmine taldrikut lusikaga. Roomamine läbi tunneli (nt toolirida). Istumine iseseisvalt ratastoolis, põrandal, toolil. Seismine iseseisvalt toe najal. Käimine käpuli, käimine abiga, abivahendiga (rollaator), iseseisvalt. Astumine abiga pingi/kaldpinna peale, maha. Hüppamine batuudil kätest hoituna (ka istudes). Liikumine ratastoolis/ratastooliga. Liigutuste amplituudi muutmine.

Kehatunnetus. Oma kehaosadele osutamine (patsutamine) koostegevuses ettenäitamisel (Knilli järgi). Kohanemine kiigutamisega: küljelt-küljele, ette-taha.

Peenmootorika, koordinatsioon ja silma ja käe koostöö. Väikeste esemete korjamine näpitsvõtet kasutades. Esemete sihipärane võtmine, ümberpaigutamine (rõngaste võtmine pulga otsast, tikkude asetamine auku, klotside võtmine augulaualt vm). Sihipärane manipuleerimine esemetega (liigutamine, võtmine, andmine, panemine).

Palli veeretamine ja viskamine eesmärgistatult. Esemete sihipärane paigutamine (üksteise sisse, üksteise peale). Plastiliini rullimine, kritseldamine kriidiga, pliatsiga.

Kahe käe koostöö. Esemete ühendamine ja lahtitõmbamine koostegevuses (klotsid). Takjaga ühendatud esemete eraldamine aluselt koostegevuses. Paberi rebimine.

Silma ja jala koostöö. Palli löömine jalaga.

6.3.2. SOTSIAALSED OSKUSED

Kontakti loomine ja säilitamine. Naabrile käe ulatamine ringis. Füüsilise kontakti otsimine täiskasvanuga, silmside saavutamine ja hoidmine mõne sekundi jooksul.

Enda märkamine peeglis, oma peegelpildile reageerimine (naeratamine, häälitsemine).

Tegutsemine teise lapsega kõrvuti, peitusemängu mängimine, märku andmine abivajadusest.

Eneseteenindus

Söömine/joomine. Söömine lusikaga (abiga). Joomine tassist: tassi laualt võtmine, suu juurde viimine, joomine, lauale asetamine. Tahke toidu hammustamine.

Riietumine. Käte ja jalgade sihipärane liigutamine riietumisel: käe pistmine varrukasse, jalgade panemine püksisäärtesse. Riietumine, riiete äravõtmine (müts, kindad, sokid, pluus, püksid).

Hügieen. Istumine potil. Poti kasutamine, märku andmine vajadusest potti kasutada. Kraani avamine ja sulgemine (koostegevuses). Enesehoolduseks vajalike osatoimingute sooritamine abiga: nina ja suu pühkimine, hammaste pesemine, pea kammimine.

Eneseteeninduseks vajalike toimingute sooritamine väikeste sammude (osatoimingute) kaupa õiges järjekorras abiga: WC kasutamine, söömine.

Orienteerumisõpetus. Igapäevastes tegevustes kasutatavate ruumide ja kohtade äratundmine põhi-tegevusest lähtudes abiga (sh õues orienteerumine).

Tohib / ei tohi-piirangute harjumuslik (ebateadlik) täitmine (oma ja teise lapse mänguasi, söök jne). Oma ja teise tegutsemise järjekorra ootamine.

Ohtude märkamine ja vältimine tuttavas situatsioonis.

6.3.3. KOMMUNIKATSIOON

Suhtlemine. Fotokommunikatsiooni kasutamine: fotol olevate pereliikmete, klassikaaslaste, igapäevategevuste äratundmine ja tegelikkusega seostamine, igapäevaste tegevuste seostamine PCS-piltide ja piktogrammidega. Õpitud PCS-piltide ja piktogrammide mõistmine ja situatsioonile vastav kasutamine.

Lihtsustatud viibete mõistmine ja situatsioonile vastav kasutamine, sh oma soovide väljendamiseks.

Vastamine suletud *kas*-küsimustele (jah/ei) õpitud viisil. Lalinsõnade kasutamine. Situatiivsete küsimuste *kes?*, *mis?*, (*kus on?*) mõistmine ja neile reageerimine (osutamine objektile, pildile, piktogrammile).

Oma nimele (hääldatud nimi, nimekaart) reageerimine, oma pildile osutamine. Reageerimine keelule koostegevuses.

6.3.4. KOGNITIIVSED OSKUSED

Meelte stimuleerimine. Esemete paigutamine ettenäidatud kohta. Eri faktuuriga esemete äratundmine, nendega harjumine.

Esemete jaotamine kahte ossa suuruse, kuju, värvuse alusel. Esemepaaride situatiivne ühendamine. Esemete ja foto/pildi sobitamine.

Toidu maitse ja lõhna haistmine, aistingute seostamine.

Nähtud toimingute imiteerimine.

Muusika kuulamine, eri rütmide matkimine koostegevuses (plaksutamine, koputamine jne).

Õpilase nähes peidetud eseme leidmine.

Esemete asetamine ühest käest teise, et võtta veel üht eset. Tuttavate esemete sihipärane kasutamine.

Õige osatoimingute valimine või kahe osatoimingute järjestamine tuttavas situatsioonis mingi tulemuse saavutamiseks (raadio helitugevuse nupu keeramine, karbi avamine eseme kättesaamiseks jm).

Suuruse-, vormi-, ruumi- ja ajakujutised. Esemete tunnuste suunatud tajumine: suurus, värvus, vorm. Esemete valik ja paigutamine vastavasse vormi, esemete paigutamine üksteise sisse. Esemete järjestamine näidise järgi, värvuse järgi, suuruse järgi.

6.4. Taotletavad pädevused II arengutasemel

II arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sööb (abistamisel) lusikaga;
- 2) hoiab joomise ajal tassist (vähese abiga);
- 3) tunneb ära mõne riietuseseme otstarbe;
- 4) näitab riietamisel üles mõningast initsiatiivi;
- 5) tegutseb sihipäraselt mõne tuttava esemega;
- 6) matkib üksikuid liigutusi;
- 7) omab vähest motiveeritust tegutsemiseks koos täiskasvanuga;
- 8) märkab enda kõrval teist last ja/või täiskasvanut;
- 9) näitab/nimetab mõnd õpitud kehaosa;
- 10) täidab mõne lihtsa viibetega saadetud korralduse;
- 11) tunneb ära mõne tuttava eseme;
- 12) tunneb ära tuttavaid inimesi;
- 13) reageerib oma nimele;
- 14) orienteerub oma lähiümbruses;
- 15) otsib mingil viisil kontakti tuttava täiskasvanuga;
- 16) otsib vahel kontakti teiste lastega;
- 17) kasutab (meeldetuletamisel) lihtsaid õpitud käitumismalle.

6.5. Tegevusvaldkonnad III arengutasemel

6.5.1. MOTOORIKA

Üldmootorika, kehatunnetus, tasakaal. Jäsemete ja keha liigutamine vastavalt individuaalsetele eeldustele. Liikumine sõltuvalt füüsilisest arengust. Liikumine iseseisvalt tasapinnal, trepil, kaldpinnal (vajaduse korral toest kinni hoides).

Juhendamise korral varbseinal üles-alla ronimine (vajaduse korral abiga); allaronimine juurdevõtusammuga.

Hüppamine batuudil iseseisvalt (ka istuvas asendis).

Liikumine koos kaaslastega rivis, ringis, sh ringmängus.

Oma keha tõmbamine ja tõukamine juhendaja kätest kinni hoides, oma käte abil pingil edasi liikudes.

Kükitamine toest kinni hoides. Sõitmine veloergomeetril.

Liikumine orientiire arvestades (mööda rada kulgemine, märgistustele astumine, märkide vahel liikumine).

Liikumine ratastooliga seda ise edasi lükates (vajaduse korral abiga).

Seismine iseseisvalt (vajaduse korral tuge kasutades). Seismine ühel jalal (toest kinni hoides).

Liigutuste sooritamine, käte ja jalgade koostegevus liigutuste tempot ja amplituudi muutes. Situatsiooni sobiva kehaasendi valimine tegevuseks. Oma kehaosade äratundmine. Kiigutamine ja kiikumine.

Peenmootorika. Käe- ja sõrmeliigutuste sihipärane kasutamine eneseteeninduses ja arendavates tegevustes.

Silma ja ühe/kahe käe koostöö. Palli sihipärane viskamine (korvi, märgi pihta jne) ja püüdmine. Klotside ladumine. Plastiliini rullimine, kritseldamine (digitaalpromotsioonvõte). Keeramine: purgikaane keeramine, mutri keeramine poldile vm. Paberi rebimine ja voltimine.

6.5.2. SOTSIAALSED OSKUSED

Kontakti loomine ja säilitamine. Füüsilise kontakti otsimine teise inimesega, käest kinni hoidmine. Silmsideme hoidmine ja taastamine tähelepanu pööramisel.

Naeratamine vastuseks kõnetamisele, naeratamine positiivse emotsiooni väljendamiseks (tuttav, täiskasvanu, teine laps).

Oma asjade tundmine (oma kapp, koolikott, voodi jne). Hoidumine kaaslaste asjade (mänguasjad, toit) loata kasutamisest.

Tegevustes oma järjekorra ootamine. Kordamööda tegutsemine (koos täiskasvanuga).

Küsimise peale mõnele oma rühmakaaslasele osutamine. Etteantud tegevuses iseseisvalt tegutsemine (näiteks nõopide panemine karpi). Helluse ja heameele väljendamine. Teatud ohtlike olukordade vältimine talle tuttavates situatsioonides. Maiustuste ja asjade jagamine teistega. Rühmakaaslasele abi osutamine (suunamisel). Tegutsemine pinginaabriga paralleelselt (st ühise töölaua taga, aga kummalgi oma ülesanne). Olukorrale vastav võimetekohane sotsiaalne käitumine (nt poes, tänaval; õnnitlemine, tervitamine jne).

Eneseteenindus

Söömine/joomine. Harjumuspäraste toitude iseseisev söömine ja joomine tuttavates tingimustes.

Riietumine. Õpitud riietumis-/lahtiriietumisoskuste iseseisev kasutamine tuttavate/sarnaste riietusesemete puhul.

Hügieen. Pesu märgamisest hoidumine režiimis hoituna, WC-sse minemise vajadusest märku andmine, seal võimalikult vähese abiga toimetulek.

Puhtuse hoidmine söömisel: enese puhtus, laua puhtus. Salvräti kasutamine.

Nina nuuskamine (meeldetuletamisel). Käte ja hammaste pesemine vähese abiga. Kammimine meeldetuletamisel.

Orienteerumisõpetus. Eneseteenindamiseks vajalike toimingute ahela sooritamine meeldetuletamisel. Tegevuseks vajaliku vahendi otsimine küsimusele *kus on?* toetudes.

Tegutsemine koos täiskasvanuga lihtsa eesmärgi nimel, aktiivne abi otsimine täiskasvanult.

6.5.3. KOMMUNIKATSIOON

Suhtlemine. Fotokommunikatsiooni, PCS-piltide, must-valgete piktogrammide ja lihtsustatud viibete igapäevane kasutamine konkreetsetes situatsioonides. 1–2-sõnaliste lausungite kasutamine konkreetsetes situatsioonides. Jah/ei vastust nõudvatele küsimustele reageerimine. Oma soovide väljendamine omandatud suhtlemisvahenditega (lihtsustatud viibete / piktogrammide abil). Reageerimine *kas*-küsimustele. Reageerimine oma nimele, enda seostamine foto ja nimekaardiga. Keelule reageerimine.

6.5.4. KOGNITIIVSED OSKUSED

Meelte stimuleerimine.

Eri meelte abil loodud aistingute seostamine. Objekti 2–3 tunnuse märkamine suunamisel. Tähelepanu ümberlülitamine ühelt tunnuselt teisele (suunamisel).

Eseme tavapärase asukoha teadmine ka juhul, kui ese ei ole nähtaval (nt riided nagis, lusikad ja pliiatsid sahtlis).

Pildipaaride või pildiosade ühendamine. Pliiatsi ja pintslit kasutamine. Samade esemete jaotamine tajutavate tunnuste alusel kahte ossa. Rühma mittesobiva objekti eraldamine. Hulkade *üks* ja *palju* eristamine.

Esemete ja piltide paigutamine ruumis eeskujul järgi (peal, all, kõrval). Kujundite paigutamine vastavasse vormi (ümmargune, kolmnurkne, kandiline). Järjestamine näidise järgi (värvus, suurus, kuju). Iseseisev järjestamine suuruse järgi (kuni 3 objekti, pilti).

6.6. Taotletavad pädevused III arengutasemel

III arengutaseme lõpuks õpilane:

- 1) sööb ise lusikaga;
- 2) hoiab ise joomise ajal tassist;
- 3) saab hakkama mõne riietuseseme selgapaneku või äravõtmisega;
- 4) mõistab ööpäeva ja koolinädala rütmi igapäevaste korduvate tegevuste kaudu;
- 5) väljendab oma nime õpitud viisil;
- 6) näitab üles koostöövalmidust;
- 7) reageerib adekvaatselt tuttavatele olukordadele;
- 8) tegutseb koos teise lapsega;
- 9) teadvustab WC vajadust (annab märku, jälgib rutiini);
- 10) osutab õpitud esemetele ja tuttavatele inimestele;
- 11) oskab märku anda abivajadusest või endaga seoses olevast hädaolukorrast;
- 12) liigub talle omasel viisil tuttavas igapäevaümbruses;
- 13) väljendab mõnd põhisoovi õpitud viisil (nt alternatiivse kommunikatsioonivahendi abil);
- 14) vastab *kas*-küsimusele õpitud viisil;
- 15) ületab eettuleva takistuse õpitud viisil.

Tõnis Lukas
Haridus- ja teadusminister